

*המסמך מנסח בלשון נקבה מטעמי נוחות בלבד, אולם הוא פונה לכל הדרים.

התוכנית "אקדמיה-כיתה" והתהוותה

התוכנית "אקדמיה-כיתה" היא יישום של מודל שותפות-עמיתות בין מוסדות אקדמיים מכשירים לבין מוסדות חינוך - בתי ספר וגנים. התוכנית גובשה בדצמבר 2014 (תשע"ה), והחלה לפעול בהיקף מצומצם בשנת הלימודים תשע"ו. מטרתה המרכזית הייתה לשפר את איכותם של תהליכי ההכשרה, הקליטה, ההוראה והפיתוח המקצועי של פרחי ההוראה, באמצעות חיזוק והסדרה של השותפות ויחסי הגומלין בין האקדמיה לשדה.

התוכנית נגתה על רקע שלושה אתגרים עיקריים שעלו בשדה החינוך:

- 1** | המוסדות האקדמיים לא נתנו מענה מספק לצורכי המציאות המשתנה במוסדות החינוך וליעדי מערכת החינוך.
- 2** | מגמת נשירה הולכת ומחמירה של מורים חדשים במערכת. לפי דוח של **מרכז המחקר והמידע של הכנסת** שפורסם באותם ימים ונשען על פרסומי הלמ"ס, כרבע מהמורים החדשים בחינוך היסודי נשרו כעבור שנה אחת בלבד במערכת החינוך, וכ-40% נשרו כעבור שלוש שנים.
- 3** | מיקודה של מערכת הכשרת המורים המסורתית בידע תאורטי, בעוד הידע ההתנסותי נוצר בשדה, יצר נתק בין התאוריה למעשה.

רכיבי העיקריים של התוכנית

- ✓ הרחבה של היקף ההתנסות בהוראה של הסטודנטיות במוסדות החינוך, כך ששנת ההכשרה השלישית נועדה בעיקר להתנסות קלינית. בשנה זו, בנוסף על תפקידי ההוראה, הסטודנטיות שולבו בעשייה השוטפת בבית הספר או בגנים. למשל, שותפו בשיבות, בימי הערכות, בטקסטים ובמיזמים שונים.
- ✓ קיום ההתנסות בהוראה מפתחת שנת הלימודים במערכת החינוך (בבתי הספר ובגנים) ועד סופה, כדי לחוות את חוויית בית הספר/הגיל הרך בשלמותה.
- ✓ ליווי אישי של כל סטודנטית באמצעות מדריכה פדגוגית מהמוסד המכשיר ומורה מכשירה מתוך בית הספר/הגן.
- ✓ הסדרה של שיח דיאלוגי בין המד"פית והמורה/הגננת המכשירה לבין הסטודנטית.
- ✓ תמיכה במורות/הגננות המכשירות והעצמתן באמצעות פיתוח מקצועי מטעם המוסד המכשיר.

הערכת התוכנית ותובנות יישומיות

מחקרי הערכה אחדים שנערכו במהלך חמש שנות קיומה של התוכנית הצביעו על הישגים ראשונים חשובים. **כניסת התוכנית למערכת החינוך יצרה שינוי חיובי בהתייחסות להתנסות בהוראה ולקשר בין האקדמיה לשדה. התהודה שיצרה התוכנית הביאה רוח חדשה, עניין, סקרנות, ציפייה למשהו אחר וחדשני. להלן חלק מממצאי המחקרים:**

- 1** | התוכנית ביססה מודל חדש של התנסות אינטנסיבית של סטודנטיות בשנה ג ושילוב שלהן בתוך בית הספר, לצד חניכה צמודה שנקמה תוך כדי יחסי עבודה טובים בין סטודנטיות למורות מכשירות (ראמ"ה, 2018).
- 2** | התוכנית עיגנה סדירויות שסייעו בבניית תשתיות ומנגנונים לפיתוח המקצועי בתוך בתי הספר (מרגולין ועמיתים, 2018).
- 3** | המורות המכשירות, מנהלות בתי הספר והסטודנטיות עצמן ראו בתוכנית ההתנסות משאב חיוני ותורם להכשרת הסטודנטיות (מרגולין ועמיתים, 2018; ראמ"ה, 2018).
- 4** | המורות המכשירות סברו כי התוכנית תורמת להתפתחותן המקצועית, ואף יותר מכך, לתחושת הסיפוק שלהן (ארנון ופרסקו, 2020).

טעימה מקולות אוהדים מהשטח

אני ממליצה בחום לכל בתי הספר, זו תוכנית ברוכה. הסטודנטיות נחשפות לדברים שלא היו נחשפות אליהם אילולא היו בתוכנית הזאת

מנהלת בית ספר

הסטודנטיות הרוויחו תחושה מאוד מאוד חזקה של מסוגלות ושלי יכולת להוביל כיתה. ההתנסות שלהן הייתה מאוד מגוונת ועשירה. הן רגישו שמתייחסים אליהן בבית הספר כאל מורות לכל דבר

מקשרת בית-ספרית

המנהלת דחפה אותי לזה. והיום אני מודה לה על זה לגמרי

מורה מכשירה

האמת היא שהתוכנית אקדמיה-כיתה היא משאב אדיר שמאפשר לנו למנף את בית הספר

מנהל בית ספר

לצד הסימנים המעודדים להצלחת שלב ההטמעה, יישום התוכנית לווה גם באתגרים, ואלה הצריכו מהלך של חשיבה ושיפור:

- 1** | דגם ההתנסות של "אקדמיה-כיתה" יצר שינוי מהותי בתפקיד של המובילה האקדמית (מדריכה פדגוגית), בלי שזה הוגדר מחדש ובלא שלוה בהכשרה ייעודית מספקת.
- 2** | משימת ההכשרה המוטלת על המורה המכשירה/הגננת הפכה למורכבת ומאתגרת יותר מבעבר, ולרוב לא לוותה בהכשרה מספקת ובליווי מקצועי ומתמשך.
- 3** | הקשר בין מובילה אקדמית, מורה/גננת מכשירה וסטודנטית לא מוסד באמצעות מנגנון סדור שיתמוך בו.
- 4** | הסטודנטיות נמצאת בכיתה אחת, עם מורה מכשירה אחת. היא אינה נחשפת למגוון שיקולי הדעת של צוות ההוראה בבית הספר, וגם לא לעיסוק בסוגיות מערכתיות.

דגמי הפעלה מעודכנים לתוכנית "אקדמיה כיתה" - תשפ"ב ואילך

בשנת תשפ"ב יופעלו במוסדות ההכשרה להוראה שלושה דגמים של התנסות בהוראה, שיש ביניהם היררכיה מבחינת העומק הפדגוגי ורוחב היריעה של פעילותם. דגמים אלו פותחו על רקע שלושה גורמים:

- 1** | המתווה החדש להכשרה להוראה (דוח ועדת המומחים, בראשות ודמני וענבר, לבחינת מבנה ומתווה ההכשרה להוראה במוסדות להשכלה גבוהה בישראל, 2020).
- 2** | צרכי מערכת החינוך והכוונים שהיא מבקשת להוביל.

- 3** | התובנות שעלו מחמש שנות היישום של תוכנית "אקדמיה-כיתה", כפי שבאו לידי ביטוי במחקרי ההערכה.

המתווה להכשרה בהוראה

חשיבותו של רכיב ההתנסות הקלינית מקבלת ביטוי רב ערך במתווה החדש להכשרה להוראה (ודמני וענבר, 2020, פרק 5). לפי המתווה, "הכשרה קלינית להוראה מבקשת לחבר בין רכיבי תאוריה, דיסציפלינה והתנסות, בין האקדמיה לשדה, ובין הכשרת פרחי הוראה לפיתוח מקצועי של מורים וגננות, ומאפשרת את לימוד התאוריה מחקירת מקרים בשדה". המתווה מרחיב מאוד את מספר שעות ההתנסות בבתי הספר ובגנים, ומפרט שמונה מטרות להתנסות הקלינית.

✓ מתן הזדמנות רחבה להתנסות המשלבת רכיבי לימודים מתחומי הדיסציפלינה, החינוך והפדגוגיה.

✓ הכרה בערך החיבור בין ידע למיומנויות ולערכים, אליהם נחשפים סטודנטים מתחילים במסגרת הפרקטיקה הקלינית.

✓ מתן הזדמנות למפגש בין מומחים מהעולם האקדמי ומהשדה ויצירת ידע משותף.

✓ ניתוח מבוסס תאוריה של אירועי למידה-הוראה-הערכה והקשר ביניהם.

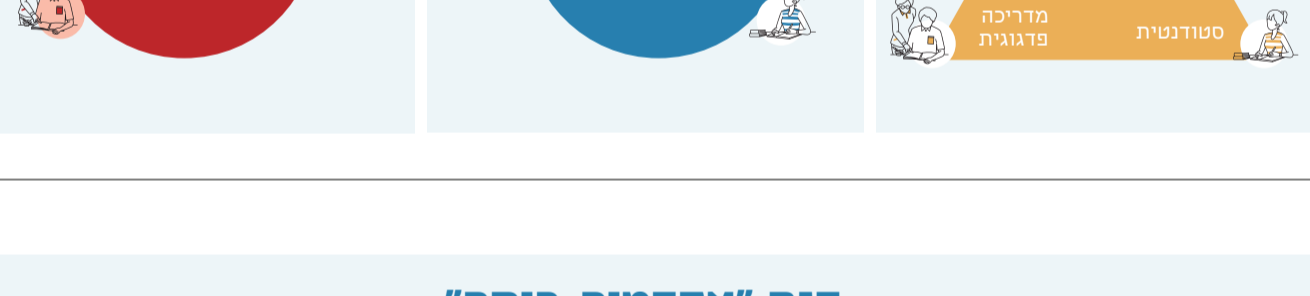
✓ טיפוח למידה עצמאית רפלקטיבית.

✓ טיפוח עבודה בצוות ועם קהילת לומדים.

✓ טיפוח מיומנויות חברתיות רגשיות (Social Emotional Learning, SEL).

✓ יצירת הזדמנויות למעורבות פעילה בחיי בית הספר, הגיל הרך והקהילה.

להלן יפורטו הרכיבים והעקרונות של כל אחד מהדגמים:

דגם "אקדמיה-כיתה"

דגם "אקדמיה-כיתה" הוא הדגם המוכר משנים עברו, התומך בכניסה הדרגתית ומבוקרת למערכת החינוך כבר במהלך ההכשרה להוראה.

הדגם כולל התנסויות, חשיפה אקדמית לטכניקות רבות יותר לתהליכים חינוכיים במוסד הלימוד, ופיתוח יותר עם התלמידים, ואתגרי המטרות שליווה את המורה/הגננת המכשירה. ההתנסות מתקיימת בשנה השנייה ו/או השלישית לחשיבה של שלוש שבועות, בהיקף של שלוש שעות בשבוע, בליווי מתמשך של מורה או גננת מכשירה. לחלופין, הסטודנטיות ישובצו ליומיים בשבוע ול-60 שעות גמישות נוספות (בחינוך העל-יסודי אפשרויות מספרות אחרות). השעות יישבו במודל (בלבד).

עצם תהליך החניכה מקדם את ההפתחותן המקצועית של המורות/הגננות המכשירות, ונוסף לכך הן זוכות לפיתוח ולתמיכה מקצועית מטעם המוסד המכשיר.

דגם "קהילת אקדמיה-כיתה"

בדגם זה מוקמת קהילה כקומה נוספת לדגם "אקדמיה-כיתה". הקהילה תכלול את הסטודנטיות שבתוכנית ובאתגרי המטרות/הגננות המכשירות שלהן, והיא תשמש לסטודנטיות מקצועי ותומך להיווצרות בסוגיות שחם רלוונטיים בכל המוסדות, בשאלות, בחידושים, בשיחות ובאתגרים שהקהילה תחשוב שהם רלוונטיים לכל חברותיה. בדרך זו הסטודנטיות ירכשו ידע רלוונטי לשדה וייחשפו לנקודות מבט מגוונות.

את הקהילה יובילו המדריכה הפדגוגית עם המקשרת ממוסד הלימוד או עם מורה/גננת מכשירה. הקהילה תתרם לתהליכי הצמיחה וההתפתחות של הסטודנטיות, ובד בבד תשפר את מומחיותן של המורות/הגננות המכשירות בהכשרה.

דגם "עמיתית אקדמיה"

דגם זה הוא קומה נוספת מעל דגם "קהילת אקדמיה-כיתה", והוא ייושם באופן מצומצם (מתכונת פיילוט) בשנת תשפ"ב בבתי ספר בלבד. העיקרון המוביל של הדגם הוא העברה של מרכז הכובד של ההכשרה מהמוסד המכשיר לבתי ספר שהוגדרו "עמיתית אקדמיה" (בתי ספר מורשי התנסות).

עקרונות הדגם:

- 1.** שילוב בין תאוריה לשדה: קורסים תאורטיים שיעברו שינוי כך שיכללו היבטים יישומיים.
- 2.** מיצוב בית הספר כ"בית ספר חוקר": בית ספר שתתקיים בו קהילה מקצועית לומדת שתתמוך בעקביות ובתמיכה, ובהתפתחות מיטעם של צוותי ההוראה והחינוך. בקהילה ששתפו מורות מעל צוות בית הספר, והמנחה תהיה מטעם המוסד המכשיר (עדיפות לבעלת תואר שלישי, עם ניסיון בהובלת תהליכים בית-ספריים). תחומי העיסוק של הקהילה יהיו קשורים לעשייה החינוכית והפדגוגית בבית הספר, והיא תעבוד במתודה של חקר הפרקטיקה: חקר ייצוגים, למידה משותפת, העמקה, פרשנות, התנסות ושיפור. מפגשי הקהילה יהיו סדורים, וייערכו במהלך שנת הלימודים כולה.

מ"אקדמיה-כיתה" ל"מו"פ התנסות בהוראה"

לנוכח הרחבת התוכנית והשינויים בה, יחידת "אקדמיה-כיתה" במכון מופ"ת הפכה ליחידת מ"פ התנסות בהוראה", מטרתה היחד הוגדרו מחדש עם הגורמים הרלוונטיים במינהל עובדי ההוראה, ובמרחב האקדמי-אסטרטגי שכלל נציגים ממינהל עובדי ההוראה ומהמוסדות המכשירים לחינוך וממוחים לפיתוח תוכן. מהלך זה שימש תשתית להגדרת האופק המקצועי של יחידת המ"פ, בד בבד עם המלצות לצעדים ראשונים ליישום בשנת תשפ"ב.

יחידת מ"פ התנסות בהוראה" במכון מופ"ת נועדה לספק למוסדות המכשירים ולמוסדות החינוך ליווי של מחקר ופיתוח בתחום ההתנסות הקלינית של סטודנטיות להוראה. היחידה פועלת בהתאם לחזון המקצועי של המכון, והיא מסייעת למינהל עובדי ההוראה בניהול המקצועי ובהובלה של התוכנית.

פינוי לאן?

היחידה שאופת למצב עצמה כגוף מקצועי, רלוונטי ועדכני, ותפתח באופן שוטף את המומחיות שלה בתחום של מחקר ופיתוח פדגוגי. כחלק מכך היא תיזום תהליכי מ"פ שיעמיקו את הידע וההבנה הקשורים בהתנסות הקלינית של פרחי ההוראה. היא תעשה זאת בכמה דרכים:

- 1. גיבוש המלצות** למשרד החינוך למהלכים אסטרטגיים ולתהליכי שיפור בתוכנית.
- 2. הנחיית המוסדות המכשירים ומוסדות הלימוד** במהלכי ההטמעה וליווי ההטמעה.
- 3. המשגה, הפצה והנגשה** של ידע, תהליכים ופרקטיקות, כתוצר של למידה מהתבוננות רחבה על שדה ההתנסות בהוראה ושיח עם העוסקים בעשייה.
- 4. הנגשה של ידע תאורטי** שיעולה המשדה האקדמי-מחקרי, ופיתוח כלים שיתחברו לידיע המצטבר בעשייה לפועל במוסדות החינוך.
- 5. הובלה של תהליכי למידה וחשיבה** שיקדמו את ההטמעה בשדה.
- 6. קיום תהליכי בחינה העמקה סדורים** של הפעולות שבאחריותה, כדי להניע תהליכי קידום ושיפור.

כדי להוציא תהליכים מסוג זה אל הפועל, היחידה תמשיך לפעול במישורן מול המוסדות להכשרת מורים ומול בתי הספר/גני הילדים המכשירים, תוך ביסוס יחסי אמון אינטיים.

הצבנו כמה מטרות מובילות לחמש השנים הקרובות:

- 1** | **ליזוי "קהילות אקדמיה-כיתה"**: ליווי הטמעה וקליטה של "קהילות אקדמיה-כיתה" באמצעות הצמיחה מ"פ (מיפוי קשיים, אתגרים, הצלחות, פיתוח כלים). הליווי ייעשה באמצעות הקמת קהילות/חקר מובילה/ות, שלאר העשייה בשדה יקדמו תהליכי פיתוח של חומרים ופיצו אותם לכלל מנחות הקהילות.
- 2** | **ליזוי פיילוט "עמיתית אקדמיה"**: ליווי הפיילוט שבו מרכז הלמידה של הסטודנטיות יהיה בשדה, וסיוע בפיתוח "בתי ספר חוקרים".
- 3** | **הגדרת תפקידן של מורות/גננות מכשירות**: המשגה מתוך השדה של תפקידי המורות/הגננות המכשירות, ופיתוח של תהליך פיתוח מקצועי קונסטרקטיבי עבודה. התהליך ייעשה באמצעות הקמת של קהילת מורות מכשירות וקהילת גננות מכשירות.
- 4** | **למידה חברתית-רגשית**: פיתוח של תוכנית הטמעה של רכיבי למידה חברתית-רגשית במסגרת ההתנסות הקלינית בהוראה, והובלת מחקר חלוץ בשנת תשפ"ב.
- 5** | **הנגשת מורים ופיתוח כלים לטובת המובילות האקדמיות**: הנגשה של מחקרים בצירוף כלי ניתוח ו/או מתוים.
- 6** | **מפגשי לימודים** עם מפגשים סדורים עם הממונים על ההתנסות במוסדות המכשירים בנושאים רלוונטיים להתנסות הקלינית בהכשרה, ופיתוח למידה פיתוח עם המוסדות המדרשות על הפיתוח המקצועי במשרד החינוך.